

BALUWA IWANDIKWE NI YAKOBO ULONGOELO

Kitabu iki chawandikagwa ni Yakobo. Ino yadahika Yakobo nduguye ywa Yesu uyo andaga kilongozi we difyo dya nk'hongo dya wahuwila wa Kilisito naho andaga ni yumwenga mwe kitala cha Yelusalemu Mitendele15:13 Iviyaiviya Paulo mwe baluwa yakwe amwitangaga Yakobo mwigamo wa mafyo ya wahuwila. Galatia 2:9 Wanap'hina nawahuwila kitabu icho chawandikagwa myaka milongo mishano aho Kilisito andaga kelekwa kale, kukongela aho Yakobo andaga kilongozi wa mafyo ya wahuwila wa uko Yelusalemu, vadahika akiwandikaga kitabu iki umwo andaga uko.

Yakobo nakakibilikiza kitabu chakwe mwe makabila mlongo na maida ayo yasambale mwe ziisi 1:1 Mahinizo ya Yakobo ni kwajili ya Wakilisito wose mna kwa kugamba “makabila mlongo na maida” Ino ni kugamba yadahika awawandikilaga Wakilisito wa Kiyahudi. Kwaviya kitabu iki nekinda na mzungu kisomigwe na want'hu we hengi naho chasimuila mahinizo mengi. Yakobo nakataila mwe mbuli yo uhagihi wo mhuwi ne mitendele. Mhuwi we kindedi nouwoneke mwe mitendele 2:17. Iviyaiviya akanya wagoli na wakiwa mwe mbuli yo kwazagula 2:1-4, no kukigambila kunda na wengele mwe yadya kikulonga 3:1-12

Yemndani

Yakobo alamsa vilongozi wakwe 1:1
 Awagela moyo Wakilisito kufinyiliza umwo
 wakasulumila 1:2-27
 Akajika alonga ivo vikuungwa mhuwi kulag-
 iswa kwa mitendele 2:1-26
 Akajika naho mbuli ivo ikudaha kunda na lu-
 dole 3:1-12
 Naho Yakobo alonga mzungu wa Mnungu ivo
 hewikuliganyizwa na mzungu wa want'hu
 3:13-4:10
 Kikutimila, awakanya want'hu wakwe waku-
 soma wasekukefenya 4:11-5:6
 Yakobo abindiliza kitabu chakwe kwa malagizo
 yo wikazi wa mazuwa yose, 5:7-20

¹ Miye Yakobo, mtumwa ywa Mnungu na ywa
 Zumbe ywetu Yesu Kilisito, nawawandikilani
 nyuwe makabila mlongo na maida msambale
 mwe isi yose nawalamsani.

Mhuwi ne mizungu

² Wandugu zangu, muwone kugamba ni
 kinyemi kihala umwo mkadugana na magezo
 yoyose, ³ kwaviya mmanya kugamba mhuwi
 wenyu unomboka kwa uhumi mwo kugezigwa,
 nomnde mwadaha kufinyiliza. ⁴ Kufinyiliza
 kukint'hize indima yakwe mdahe kutoga haheina
 kuhungukilwa ni kint'hu chochose. ⁵ Mna
 uneva yumwenga ywenyu kahungukilwa ni
 mizungu amlombeze Mnungu akuwenk'ha
 want'hu wose vint'hu vibindile ingi kwa
 ukise naye neenk'higwe. ⁶ Mna alombeze
 akahuwila yose asekunda na kituletule. Kwaviya
 mnt'hu mta kituletule ni enga mazi ya bahali

yakujubwaniswa ni mp'heho uku na uko. ⁷ Mnt'hu enga uyo asekugamba naahokele kint'hu chochose kwa Zumbe. ⁸ Kwa ivo mnt'hu mta kituletule mta fanyanyi mbili, naho heina ulamuzi umwenga mwo lugendo lwakwe lwose.

Ukiwa no ugoli

⁹ Mna mndugu mkiwa, aungwa ande na kinyemi umwo akakwezwa ni Mnungu, ¹⁰ na mgoli naye ande na kinyemi akaselezwa ni Mnungu. Kwaviya mgoli naahalawe enga bwali dya mwe mbago. ¹¹ Kwaviya zuwa dyatont'homoka naho zihuye dyakwe dyanyaza mani, naho mabwali yakwe yahugutuka, utana wakwe nawo wabanika. Nivo vili kwa mgoli, ugoli wakwe noubanike umwo akanda mwe zindima zakwe zo ugoli.

Kuhimwa no kugezigwa

¹² Kavikilwa mnt'hu akufinyiliza umwo akagezigwa. Kwaviya umwo anomboka amagezo kwa uhumi, naahokele nt'hunyo iyo yo ugima iyo alagane Mnungu kwa want'hu wakumuunga. ¹³ Mnt'hu yeyose uneva anagezigwa, asekugamba, "Higezigwa ni Mnungu." Kwaviya Mnungu hakugezigwa ni wiihi, naho yehe mwenye hakumgeza mnt'hu yeyose. ¹⁴ Mna kila yumwenga agezigwa umwo akavutigwa no kugwilwa ni kumunk'wamunk'wa kwakwe kwiihile. ¹⁵ Kudya ukumunk'wamunk'wa kunakulisa kwegala wavu, wavu nawo unakulisa wegala ukubanika.

¹⁶ Wambwiya zangu, msekudant'hilizwa!

¹⁷ Kila geleko dyedi na dikint'hile dyalawa kwe

mbingu, na kwa Tate, muumbi ywo ung'azi wa kulanga, heekuhituka naho hana kilagiso chochose kugamba ana mahituhitu. ¹⁸ Kwa kuunga kwake mwenye nakakink'ha ugima mhya kombokela ulosi wakwe we kindedi, nakakitenda kinde malavo ya ulozo yatogile nk'hongo kuiva mwe viumbwa vakwe.

Kutegeleza no kuidamanyila ndima imbuli

¹⁹ Wandugu zangu, kumbukileni aya! Kila yumwenga aungwa kunda mhufu kwiva, mna asekunda mhufu kulonga, naho asekunda mhufu ywa maya. ²⁰ Kwaviya want'hu wata maya hawakudamanya mbuli zikumwelela Mnungu. ²¹ Kwa ivo ziduuleni hale lugendo lwenyu lusavu na mbuli nyingi zose ziihile zenele kwenyu, mhokele kwa ujalamu mbuli idya ihandigwe mwe mioyo yenyu, iyo ikudaha kuwayokolani.

²² Mna indeni wadamanyi wa ulosi wa Mnungu, msekunda want'hu wakukedant'hiliza kwa kwiva du. ²³ Kwaviya mnt'hu ananda ategeleza ulosi du, mna hiyo mdamanyi, mnt'hu uyo ni enga mnt'hu akukesinya uso wakwe mwe kioo. ²⁴ Kwaviya akesinya, niyo ahalawa, aaho ajala ivo eli. ²⁵ Mna, yeyose akuukaula kwa wengele umwiko ukuwenk'ha want'hu ulekelwa na akugendela kuutoza naho hiyo kuiva du no kuijala, mna aiva no kuidamanyila ndima, uyo naande kavikilwa mwa yose akudamanya.

²⁶ Mnt'hu yeyose anakeona ana sila ya kumtimila Mnungu mna hakuludaha lulimi lwakwe, akedant'hiliza yehe mwenye, na sila yakwe iyo hakwambiza kint'hu. ²⁷ Sila yedi heina

masa ya kumtimila Mnungu hameso hakwe ni ino, kuwambiza wavele wabanikilwe niwagosi zawe, no kuwambiza wana wabanikilwe ni welesi wawe, no kukedima usekugeligwa usavu ni zimbuli ziihile za mwe isi.

2

Makanyo mwe mbuli ya kwazagula

¹ Wandugu zangu, mnanda mwamhuwila Zumbe ywetu Yesu Kilisito, Zumbe ywo ukulu, msekwarzagula want'hu. ² Kigambe, uneva mnt'hu mta mp'hetete za zahabu na suke zedi eza ho mdugano wenyu, aaho niyo eza mnt'hu mkiwa mta suke zisakale. ³ Uneva unamhokela vedi yudya availe zisuke izedi, niyo wamgamba, “Ikala ho ukalo uwedi,” mna yudya availe suke zisakale wamgamba, “Kimala hadya” hegu, “Ikala hasi,” ⁴ togoleni uko hiko kwazagulana? Uwo ulamuzi wenyu hawigalwe ni zifanyanyi zenyu ziihile?

⁵ Hake tegelezeni wandugu zangu! Mnungu kawasagula awakiwa wa mwe isi wande wagoli mwo mhuwi, naho wande wakipe wo useuta awaikile wose wakumuunga. ⁶ Mna nyuwe mwawabela wakiwa! Awagoli hiyo wakuwatendelani yaihile no kuwegalani kwe vitala? ⁷ Togoleni, hiyo awo wakudihomola dizina idyedi ditendese dya Zumbe, uyo nyuwe mwili want'hu wakwe?

⁸ Nomnde mwatenda vedi uneva mwaidamanyila ndima umwiko wo Kiseuta enga ivo uwandikwe mwa Mawandiko Yakukile, “Muunge miyao enga ivo ukukeunga weye mwenye.”

⁹ Mna uneva mwazagula want'hu, mwadamanya wavu, naho miko ya Mnungu yalagisa kugamba want'hu awo hawakwiva miko. ¹⁰ Kwaviya yeyose heekwiva Umwiko wa Mnungu umwenga du naande hakwiva Miko yose. ¹¹ Kwaviya yehe agambaga, “Usekudamanya uhabwasi,” niye agambile, “Usekukoma.” Hata uneva hudamanye uhabwasi, mna kukoma, weye hutegeleze miko yose ya Mnungu. ¹² Elo, longeni no kudamanya enga want'hu wakuunga wasengelwe kwa mwiko ukwigala ulekelwa. ¹³ Kwaviya Mnungu haande na mbazi kwa mnt'hu heina mbazi kwa miyawe, mna mbazi yauhuma usengelo.

Mhuwi no udamanyi

¹⁴ Wandugu zangu, kuna wedi wani uneva mnt'hu agamba ana mhuwi mna hakuulagisa kwa udamanyi? Mhuwi uwo wadaha kumyokola? ¹⁵ Kigambe weyuko wandugu wasakaze hegu wana gumbo, ¹⁶ yambizai uneva yumwenga ywenyu awagamba, “Gendeni mp'heho! Mkotele moto naho mkadye mwigute,” mna hawenk'hile yadya wakuunga mwo wikazi wawe? ¹⁷ Naivo mhuwi uwenye du hewiina udamanyi, mhuwi uwo ubanika.

¹⁸ Mna mnt'hu adaha kugamba, “Mnt'hu yumwenga ana mhuwi mtuhu naye ana udamanyi.” Miye neni hitule, “Nilagise ivo mnt'hu akudaha kunda na mhuwi haheina udamanyi. Miye name nohulagise mhuwi wangu kwa udamanyi.” ¹⁹ Weye wadamanya vedi ukahuwila kugamba Mnungu ni yumwenga. Mna hata mp'hepo zahuwila no kuzingiza kwa wogofi

²⁰ Togola weye mhezi! Waunga alagiswe kugamba mhuwi hewiina udamanyi hicho kint'hu? ²¹ Elo Tate yetu Ibulahimu azumilagwa vivihi kunda ywedi hameso ya Mnungu? Azumilagwa kwa udamanyi wakwe aho eze amwink'hize mwanawe Isaka kunda nt'hambiko he kilingo. ²² Waona kugamba mhuwi no udamanyi wakwe vadamanya ndima hamwenga, mhuwi wakwe ukint'hizwa nu udamanyi wakwe. ²³ Inda kindedi Mawandiko Yakukile kugamba, "Ibulahimu nakamhuwila Mnungu, niyo azumilwagwa ni Mnungu kunda ywedi." Niyo etangwa mbwiyaye ywa Mnungu. ²⁴ Ivo nivo vili, mnt'hu aoneka ywedi hameso ha Mnungu kwa udamanyi wakwe naho hiyo mhuwi wikedu.

²⁵ Valigana na yudya pamp'he Lahabu, azumilagwa kunda ywedi hameso ya Mnungu kwa yadya adamanye aho eze awahokele wapelembi wa Waizilaeli niyo awanyilisa kwa kuwombosa sila nt'huhu.

²⁶ Kwaviya mwili howiina muye ubanika, mhuwi nawo howiina udamanyi ubanika.

3

Wiihi wo lulimi

¹ Wandugu zangu, msekunda wahinzi wengi, enga ivo mmanyize kugamba usengelo wetu suwe wahinzi nounde mkulu kujink'ha watuhu.

² Suwe chose chadamanya malema mengi, Mna uneva mnt'hu yeyose hakudamanya malema mwo ulosi wakwe, mnt'hu uyo kakint'ha naho adaha kuudaha umwili wakwe wose. ³ Suwe chaika vint'hu vidodo vikakigwe sigi mwo

mnomo we falasi vileke kidahe kuzilongoza kokose kudya kikuunga suwe. ⁴ Heke kaula mliganyizo we ngalawa itendese ukulu naho yadaha kuguhigwa ni nk'hungunto nk'hulu, mna yadaha yalongozwa ni kasukani kadodo, naho yadaha kuita kokose kudya naaunge uyo akuigendeza. ⁵ Saivo ivo, lulimi nalo ni kilungo kidodo mwo mwili, mna lwakefenya mwe mbuli nk'hulu.

Kauleni ivo moto mdodo ukudaha koka mabago makulu. ⁶ Lulimi nalwo lwenga moto. Luki-maila mbuli zose ziihile mwe vilungo ve mili yetu. Lwagela usavu mwili wose, lwaugela mwo moto ugima wetu wose, naho lwakegela lwoho lwenye mwo moto ukulawa kwo moto houkuzima wa ulo na ulo. ⁷ Mnt'hu adaha kuvidima viumbwa vose naho kadaha kale kuvidima, makala ya kwe mbago na madege na magondo na viumbwa va kwe bahali, ⁸ mna hakuli mnt'hu akudaha kuludima lulimi. Ni kint'hu kiihile, naho lwenga kala hadikudahika kudimwa, lumema usungu ukukoma. ⁹ Kwa lulimi lwetu suwe chamtogola Zumbe na Tati yetu. Kwa lulimi ulo chawaligita want'hu, awo waumbigwe kwa mliganyizo wa Mnungu. ¹⁰ Mnomo uuwo umwenga waligita no kuvikila. Havikuungwa kunda ivo wandugu zangu. ¹¹ Togoleni! Mazi ya suguta na mazi yana mwiile nayalawe mwe nchoko imwenga? ¹² Wandugu zangu, mti ukwitangwa mtini, haukudaha kweleka zabibu, mzabibu nawo haukudaha kweleka tini. Sa iivo, nchoko haikudaha kulava mazi ya suguta na mazi yanamwile

Mzungu ukulawa kwa Mnungu

13 Niani mto ubala no mzungu uko kwenyu? Alagise ayo kwa wikazi wakwe wedi mwo ujalamu na mwe mzungu. 14 Mna uneva mna finju zihangane na usungu na mta mzunguwike, msekuketogola no kulonga udant'hi hant'hu hakuungwa kindedi. 15 Uwo mzungu hiyo udyia ukulawa kwe mbingu, niwa wa mwe si naho haukulawa kwa Muye ywa Mnungu, uwo niwa Mwavu. 16 Kwaviya hohose hadya hane finju na want'hu wa mzunguwike, aho niho zili nk'humbizi no wiihi wose. 17 Mna mzungu ukulawa kwe mbingu, bosi ukuka, naho ni wa utondowazi na ujalamu na mwivano, una mbazi na udamanyi wedi, hauna kwazagula, naho hauna utondwe. 18 Mbuli zikumwelela Mnungu zalawa mwe zimbeyu zihandigwe mwe utondowazi na want'hu wakwigala utondowazi.

4

Umbwiya na mbuli ze isi

1 Uko kutoana ne zink'humbizi zenyu zalawa nahi? Hazikulawa uumwo mwo kumunk'wamunk'wa kwenyu kwiihile kukudamanya nk'hondo mazuwa yose mwe mili zenyu? 2 Mwaunga kupata kint'hu mna mwaswesa. Mwakomana no kuonelana finju mna hamkudaha kupata. Naivo mwatoana na kwinuila nk'humbizi. Mna hamkupata kiya mkuunga kwaviya hamkumlombeza Mnungu. 3 Mkalombeza du hamkwink'higwa kwaviya hamdahile kulombeza, mwalombeza vileke mkint'hize kumunk'wamunk'wa kwiihile viya mkuvilombeza. 4 Nyuwe wahabwasi,

hammanyize kugamba kwa kuungisa kunda mbuya na mbuli za mwe isi ino ni kunda wank'hondo wa Mnungu. ⁵ Hegu mwagamba ni ulosi hewiina kindedi ivo Mawandiko Yakukile yakulonga kugamba, “Uyo Muye ywa Mnungu aikigwe mwetu aonesha finju kwajili yetu.” ⁶ Mna uwedi wa Mnungu una ludole lukulise, enga viya Mawandiko Yakukile yakulonga, “Mnungu awahiga wakukekweza mna awalagisa uwedi wakwe wadya wakukeseleza.”

⁷ Elo, zumileni kulongozwa ni Mnungu. Mhigeni Mwavu, yehe naawanyiliken. ⁸ Msogeleeni Mnungu, naye naawasogeleeni. Sunt'heni mikono yenyu nyuwe wata wavu, naho isunt'heni mioyo yenyu nyuwe watondwe. ⁹ Indeni na kinyulu mkahongeza no kuila. Luseko lwenyu luhituke ndilo, ikinyemi chenyu nekinde kuholola. ¹⁰ Keselezeni kwa Zumbe, Yehe naawakwezeni.

Use kuwasengela weyao

¹¹ Wandugu zangu mnt'hu asekumlonga yaihile no kumsengela miyawe. Akulonga yaihile mwa miyawe no kumsengela, uyo aulonga vihile na kuusengela umwiko. Ivo una usengela umwiko hukudamanya umwiko wa Mnungu, mna kunda msengela mwiko. ¹² Akwink'hiza umwiko no kusengela ni yumwenga, uyo niye akudaha kuyokola no kukoma. Weye niwe ani wamsengela miyao?

Makanyo mwe mbuli ya wefenyi

¹³ Ivo, kauliseni nyuwe ukugamba, “Dielo hegu luvi nekiite kwo mzi udyā na udyā no

kwikala uuko mwaka umwenga, kikachuuza kipate matundu.” ¹⁴ Nyuwe du hamuumanyize ugima wenyu wa luvi. Nyuwe ni enga kungugu dikulaila kwa lupisi du, niyo dyatazuka. ¹⁵ Vituhu vakwe nomuongwa mgambe, “Uneva Zumbe akaunga, nekinde wagima na kudamanya idi na idi.” ¹⁶ Mna haluse mwakefenya no kuketogola, kuketogola kwose uku kwiha.

¹⁷ Elo yeyose amanyize ayedi mna hakuyadamanya, uyo adamanya wavu.

5

Wagoli wakanywa

¹ Nyuwe wagoli tegelezeni! Ileni no kuhongeza kwa makunt’ho yakuweziilani. ² Ugoli wenyu wose wa mwe isi noukebanikile, kwaviya vint’hu venyu nevirole, suke zenyu nazo nezidigwe ni vuvu. ³ Zahabu zenyu na matundu yenyu yose nevibanike, uko ukubanika nokunde uwona kwenyu kwaviya nokubanange imili yenyu enga moto. Nyuwe mkeumbikila ugoli mwa mazuwa aya yo uheelo! ⁴ Hamuwalihile wandima wa kwe zink’honde zenyu. Tegelezeni wamikalalizani! Ndilo za wavuni wo ulozo mwe zink’honde zenyu zibula kwa Zumbe mta udahi. ⁵ Mwikala mwe isi kwa kukebwedeza mioyo yenyu kwa mbuli ziihile ze mili yenyu. Mkegimbaza nyuwe wenye kwa zuwa dyo kuchinjwa. ⁶ Mumsengela na kumkoma mnt’hu azumilwe kunda ywedi hameso ha Mnungu, naho yehe hahigane na nyuwe.

Kufnyiliza no kulombeza

⁷ Kwa ivo wandugu, finyilizeni kubula kwiza kwakwe Zumbe. Mlimi agojela vihandigwe vilave ulozo ukuungiswa, afinyiliza kubula zinye fula za nk'hongo na zo mzigilizo. ⁸ Nanywe mwaungwa kufinyiliza, kimaleni mtogile mwo mhuwi wenyu kwaviya Zumbe ehagihi no kwiza.

⁹ Wandugu zangu, msekulabilana nyuwe kwa nyuwe mnase kusengelwa ni Mnungu, uyo niye mlamuzi ehagihi no kwiza. ¹⁰ Wandugu zangu, mnaunga kuwona mliganyizo wa kugojela na kufinyiliza mwe makunt'ho, wakauleni walotezi wegale ulosi kwa zina dya Zumbe. ¹¹ Chawetanga awo, wavikilwa, kwaviya nawafinyiliza. Mwiva mbuli yo ufinyilizo wa Ayubu, naho mmanya ivo Zumbe amdamanyle ho lukomelezo, kwaviya Zumbe kamema mbazi no wedi.

¹² Kujink'ha ayo yose, wandugu zangu, msekukelisa mbingu hegu isi, hegu kwa kint'hu chochose. Gambeni, “Heiye” umwo mkagamba heiye, naho mgambe “Bule” aho mkagamba bule, aho homsengelwe ni Mnungu.

¹³ Eyuko mnt'hu yeyose mwa nyuwe ana makunt'ho? Aungwa kulombeza kwa Mnungu. Naho eyuko mta kinyemi? Aungwa kukema wila wa nt'hogola. ¹⁴ Eyuko mnyonge mwa nyuwe? Aungwa kuwetanga wadala vilongozi mwe difyo dya wahuwila wa Kilisito, na woho nawalombezele na kumhaka mavuta kwa zina dya Zumbe. ¹⁵ Kulombeza kwa mhuwi kwayokola mnyonge, Zumbe naamwinule na enga kadamanya wavu wowose naalekelwe. ¹⁶ Elo, gambilaneni wavu wenyu nyuwe kwa nyuwe, na lombezelaneni vileke mhonywe. Malombezo

ya mnt'hu akudamanya yakumwelela Mnungu yana udahi wa kudamanya mengi. ¹⁷ Eliya andaga mnt'hu enga suwe, mna alombezaga kwa kukombeka kugamba fula ise kunya, nayo niyo hainyele mwe isi kwa myaka mitatu na miezi mtandatu. ¹⁸ Niyo alombeza vituhu, fula niyo yanya mwe isi, niyo kwanda na ulozo.

¹⁹ Wandugu zangu, yumwenga ywenyu anaganika kulawa mwe kindedi niyo mtuhu amvuza, ²⁰ manyeni kugamba yoyose akumvuza mta wavu kulawa mwo kwaganika kwakwe, naamyokole kulawa mwe file, na naatende ausilwe wavu wakwe mwingi ni Mnungu.

Ndagano mp'ya kwa wantu wose
The New Testament in the Nguu language of Tanzania
copyright © 2014 The Word for the World and Pioneer Bible Translators

Language: Nguu

Translation by: Pioneer Bible Translators

Contributor: The Word For The World

Zigua & The New Testament in Nguu

This translation, published by The Word for the World Bible Translators and Pioneer Bible Translators, was published in 2014.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact The Word for the World Bible Translators at www.twftw.org.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-02-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

6307d7de-b501-5b20-8c25-739674dbccac